

اقتصاد مقاومتی (تعریف، چالش‌ها، راهکارها)

استاد راهنما: فخرایی

نویسندگان: اسماعیلیان-یوسفی-رفاهیتی-افشاری

فاطمیه نجف آباد استان اصفهان

چکیده

اقتصاد مقاومتی، اقتصادی پویا و فعال است که در مسیر رشد و توسعه گام برمی دارد. بنابراین برای حرکت به سمت اقتصاد مقاومتی و تلاش در جهت ایجاد اقتصادی مقاوم، باید از راه کارهای اقتصادی با توجه به محدودیت‌ها و چالش‌های اقتصاد ایران استفاده کرد. به این منظور ابتدا باید محدودیت‌های اقتصاد ایران در مسیر رشد و توسعه اقتصادی شناسایی شود. شناخت این محدودیت‌ها و چالش‌ها به سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران اقتصادی کشور این امکان را می‌دهد تا در خصوص هرگونه سیاست اقتصادی با در نظر گرفتن این محدودیت‌ها تصمیم‌گیری کنند. در حقیقت شناخت چالش‌ها و محدودیت‌های اقتصاد ایران، پیش زمینه و مقدمه ورود به بحث چگونگی سیاست‌گذاری برای رسیدن به اقتصادی مقاوم است. به این منظور در این پژوهش، به مباحث اقتصاد، اقتصاد اسلامی و اقتصاد مقاومتی، چالش‌ها و راهکارهای آن اشاره شده و موارد مرتبط با آنها مورد بحث قرار می‌گیرد.

واژگان کلیدی: اقتصاد مقاومتی، اقتصاد اسلامی، چالش، راهکار

پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی و عدم توفیق آمریکا برای به انحراف کشاندن و مصادره انقلاب، لجاجت آشتی ناپذیری بدلیل از دست رفتن منافع خود از خویش نشان داده است و این لجاجت و دشمنی در سه دهه بگونه های مختلف ظهور و بروز کرده است. در طول چند سال اخیر برای بحران سازی در بحث برنامه هسته ای صلح آمیز جمهوری اسلامی ایران، تلاش بی وقفه ای برای استفاده از این ابزار غیر قانونی آغاز کرده و در طول یک ماه گذشته با اجرای تحریم خرید نفت ایران با مساعدت کشورهای اروپایی و هم چنین تحریم بانک مرکزی از سوی آمریکا تلاش مذبوحانه خود را به اوج رسانده است. در مقابل اتخاذ چنین رویکردی از سوی غرب مقام معظم رهبری بحث اقتصاد مقاومتی را مطرح و آن را به عنوان یک روش مهم و استراتژیک در تغییر مسیر حرکت اقتصادی کشور عنوان کردند (سایت راستخون، 1391).

نکته جالب توجه در این میان آن است که با اتخاذ چنین رویکردی، عملاً گلوله های رها شده غرب به سوی نظام جمهوری اسلامی بی اثر می شود. ایشان در این باره فرمودند: «ما چند سال پیش «اقتصاد مقاومتی» را مطرح کردیم. همه ی کسانی که ناظر مسائل گوناگون بودند، می توانستند حدس بزنند که هدف دشمن، فشار اقتصادی بر کشور است. معلوم بود و طراحی ها نشان میداد که اینها میخواهند بر روی اقتصاد کشور متمرکز شوند. اقتصاد کشور ما برای آنها نقطه ی مهمی است. هدف دشمن این بود که بر روی اقتصاد متمرکز شود، به رشد ملی لطمه بزند، به اشتغال لطمه بزند، طبعاً رفاه ملی دچار اختلال و خطر شود، مردم دچار مشکل شوند، دلزده بشوند، از نظام اسلامی جدا شوند؛ هدف فشار اقتصادی دشمن این است، و این محسوس بود؛ این را انسان میتواند مشاهده کند» (بیانات رهبر در دیدار کارگزاران نظام چهارم رمضان المبارک ۱۴۳۳)

این سخنان مقام معظم رهبری بر ضرورت طراحی مدل اقتصاد مقاومتی عملاً تأکیدی براین نکته است که مسیر عبور تحریم ها از اقتصاد مقاومتی می گذرد، نکته ای که باید از سوی مسوولان و طرح ریزان اقتصادی کشور مورد توجه قرار گیرد تا بتواند آخرین حربه های غرب برای مقابله با نظام جمهوری اسلامی ایران را با شکست روبه رو کند

فضای اقتصادی ایران امروز، رویدادهای ویژه و منحصر به فرد اقتصادی را شاهد است که وقوع بعضی از آن ها تاکنون در دنیا سابقه نداشته است، از این رو، زمانی که شرایط ویژه و بدون الگویی به وجود می آید، ضرورت نوآوری و ایده پردازی از سوی صاحب نظران برای برطرف کردن چالش های اقتصادی ضرورت پیدا می کند.

با مروری بر نامگذاری سال های گذشته و امسال، یک فصل مشترک و نوعی ارتباط منطقی میان این نام ها به چشم می خورد و در این میان نام هر سال در قیاس با سال های گذشته، جایگاه و مرتبه خاصی دارد؛ همت مضاعف؛ کار مضاعف، اصلاح الگوی مصرف و جهاد اقتصادی، عنوان های

منتخب رهبر معظم انقلاب برای سال‌های گذشته بودند؛ نام تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی هم بر پیشانی امسال نقش شد (کیافر، 1391).

رهبر معظم انقلاب در طول سال‌های گذشته با درک شرایط خاص ملی و بین‌المللی کشورمان، راهبردهایی را در چارچوب نامگذاری سال‌ها طراحی کردند که به‌طور قطع نقشه راهی برای حرکت مسئولان نظام در یک مسیر مطمئن برای دستیابی به اهداف کلان نظام و علایجی برای برون‌رفت از چالش‌هایی بود که کشور به آنها گرفتار شده است.

متأسفانه آنچنان که انتظار بود، تصمیم‌سازان و مجریان کشور نتوانستند متناسب با نام این سال، کار قابل قبولی را ارائه دهند؛ نتیجه این عملکرد سرانجام به آنجا رسید که مقام معظم رهبری مجموعه تدابیری که در نام سال‌ها متجلی شده بود را در چارچوب اکسیری به نام «اقتصاد مقاومتی» به مسئولان کشور عرضه کردند تا مس اقتصاد کشور را زر کنند؛ نسخه‌ای که از سال 89 از سوی معظم‌له برای اقتصاد تجویز شده است (بیانات رهبر معظم انقلاب، 1391).

در میان نام‌های سال‌های گذشته که با توجه به شرایط ویژه کشور همگی اقتصادی انتخاب شدند، سال جهاد اقتصادی نقطه عطف این نامگذاری‌ها بود؛ جهاد اقتصادی پازلی است که از قطعات مختلف تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی، اصلاح الگوی مصرف، همت مضاعف و کار مضاعف تشکیل شده است؛ برای کنار هم قرار گرفتن صحیح قطعات این پازل و ترسیم سپهر روشنی از آینده اقتصادی ایرانی، به نظریه و الگویی مبتکرانه در عرصه اقتصادی نیاز است که مفهوم «اقتصاد مقاومتی» را می‌توان از جمله این نظریه‌های نوآورانه تلقی کرد.

در هیچ یک از مکتوبات و نظریه‌های متداول اقتصادی غرب، الگو و پیشینه نظری و عملی مشخصی درباره اقتصاد مقاومتی نمی‌توان یافت که برای مشکلات اقتصادی همچون تحریم بانک مرکزی، تحریم صنعت نفت و ... در آن نسخه شفا بخشی ارائه شده باشد؛ شاید تحقیقات محرمانه‌ای در این زمینه انجام شده باشد، اما در ترافیک نظریه‌های اقتصادی، قحطی نظریه «اقتصاد مقاومتی» به چشم می‌خورد. در شرایطی که انبوه الگوهای اقتصادی از حل مسائل اقتصادی امروز ایران عاجز هستند، در شرایطی که تحریم‌های گسترده غرب علیه کشورمان رو به گسترش است، رهبر معظم انقلاب در آستانه تابستان امسال الگوی الهام‌بخش اقتصاد مقاومتی را برای بار دیگر ارائه کردند که تبیین آن می‌تواند انقلاب عظیمی را در عرصه اقتصاد ایران ایجاد کند (قره باقیان، 1386: 22).

با توجه به تأکید مقام معظم رهبری بر لزوم در اولویت قرار دادن الگوها و اصول اقتصاد مقاومتی در ساختار اقتصادی و صنعتی کشور، بدیهی است که در همه حوزه‌های مدیریتی و اجرایی باید مکانیزم‌های این الگوی اقتصادی تبیین و محقق شود. اقتصاد مقاومتی، یک اقتصاد مردمی به شمار می‌رود که بخش خصوصی بازیگر اصلی آن معرفی شده است. بر همین اساس است که رهبر معظم انقلاب در تشریح و تبیین ابعاد مختلف اقتصاد مقاومتی خطاب به مسئولان یادآوری کردند: «بخش خصوصی را باید کمک کرد. اینکه ما «اقتصاد مقاومتی» را مطرح کردیم، خوب، خود اقتصاد مقاومتی شرایطی دارد، ارکانی دارد؛ یکی از بخش‌هایش همین تکیه به مردم است؛ همین سیاست‌های

اصل 44 با تأکید و اهتمام و دقت و وسواس هر چه بیشتر باید دنبال شود؛ این جزو کارهای اساسی شماسست»... (بیانات مقام معظم رهبری، 1391)

متأسفانه تاکنون ناهماهنگی و نبود همگرایی درباره تحقق شعار امسال به چشم می‌خورد. به نظر می‌رسد دستان نامرئی برای ضربه زدن به تولید داخلی، بازار را بی‌ثبات می‌کند و طبیعی است که در یک بازار بی‌ثبات اقتصادی، تولید نمی‌تواند سر بلند کند.

امروزه جمهوری اسلامی در حوزه‌های اقتصادی خود با مسائل یا مفاهیمی مواجه است که به هیچ عنوان تاکنون چه در عرصه‌ی نظر و در کتاب‌های درسی و چه در عرصه‌ی عمل و تجارب بشری مشابه و مابه‌ازای واقعی نداشته است. بنابراین خود انقلاب اسلامی مکلف به نوآوری و ابتکار و نظریه‌پردازی و الگوسازی در این عرصه‌های جدید اقتصادی است. هر کشوری که علم استکبارستیزی را برپا کند نیازمند چنین الگوهایی است. یکی از این مفاهیم، «اقتصاد مقاومتی» است.

اگر تمام دانش انباشته و کتاب‌های مرسوم اقتصادی دنیا را مطالعه کنید، نظریه یا تجربه‌ای مدون و مکتوب درباره‌ی اقتصاد مقاومتی نخواهید یافت. در تمام متون و کتاب‌های اقتصاد، هیچ پیشینه‌ای نظری یا عملی از تحریم بانک مرکزی نخواهید دید و از آن‌جا که این امر تاکنون سابقه نداشته، چگونگی واکنش به آن هم امری بدیع است. حتی اگر مطالعاتی هم در این باره صورت گرفته باشد، در طبقه‌بندی‌های محرمانه و امنیتی قرار گرفته و امکان دسترسی به آن برای کارشناسان معمولی وجود ندارد. نتیجه اینکه اقتصاددان انقلاب اسلامی نمی‌تواند از نظریه‌های متداول برای حل مشکل و مسأله‌ی خود بهره بگیرد. لذا جنبش نرم‌افزاری و الگوی اسلامی - ایرانی اداره‌ی جامعه، شکل بدیعی به خود می‌گیرد که الهام‌بخش جمیع ملت‌های آزاده خواهد بود.

پرداختن به این موضوع به دلایل مختلف امری مهم و ضروری است. از یک طرف دشمنان ملت ایران تلاش دارند تا نسبت به در هم ریختگی اقتصاد ایران اقدام کنند و از ناحیه اقتصاد، ضرباتی را به ملت شریف ایران اسلامی وارد کنند و از طرف دیگر مقاومت در اقتصاد نسخه‌ای کارساز برای عبور از این مرحله است. از سویی دیگر موضوع اقتصاد مقاومتی موضوعی بسیار بدیع و جدید و بکر است و تجربه منتشر شده مکتوبی در مورد آن وجود ندارد و قاعدتاً باید جوانب آن بررسی و مورد توجه قرار گیرد. از منظری دیگر برای کشور جمهوری اسلامی ایران که مصمم است اقتصاد تک محصولی و مبتنی بر درآمد نفت را متحول نموده و به سمت عدم وابستگی به نفت حرکت کند، موضوع اقتصاد مقاومتی یک راهکار و نقشه راه سازنده است. با توجه به اهمیت موضوع ضروری است تا در تحقیق به بررسی اقتصاد مقاومتی بپردازیم.

تعریف اقتصاد

از قدیم الایام تاکنون، انسان‌ها برای گذران زندگی خویش، با نیازهای نامحدود و منابع محدود روبه‌رو بوده‌اند و همین نابرابری باعث شد که علم اقتصاد به وجود آید.

اقتصاد از کلمه « قصد » به معنای « میانه روی » آمده است (جبران، 1386: 277). و در فرهنگ فارسی به معنای میانه‌روی و متعادل بودن دخل و خرج است (معین، 1384) و در اصطلاح، تعریف عموماً پذیرفته شده‌ای در میان اقتصاددانان وجود ندارد؛ زیرا تعاریف داده شده در درجه نخست از جامعیت لازم برخوردار نبوده و در ثانی با مسلم فرض کردن موضوعات، این تعاریف به دور باطلی از تعاریف جدید کشیده می‌شود؛ با این همه می‌توان گفت موضوع اقتصاد عبارت است از ثروت (کالاها، خدمات و منابع)، از حیث چگونگی تولید، توزیع و مصرف آن.

واژه اقتصاد از دو کلمه یونانی اویکوس به معنی خانه و نمین به معنای اداره کردن اخذ شده است و از نظر لغوی به معنی مدیریت خانه است (فدیر، ترجمه خلعتبری، 1383: 8).

از دیدگاه قرآن کریم، فعالیت‌های اقتصادی و بهره‌گیری از مواهب طبیعی برای تأمین معاش، می‌تواند یک عم لعبادی و مظه‌ری از عبودیت خداوند متعال باشد. همانطور که آمده است: «هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِن رِّزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ»؛ اوست کسی که زمین را برای شما رام گردانید پس در فراخانی آن رهسپار شوید و از روزی [خدا] بخورید و رستاخیز به سوی اوست. (سوره «ملک»، آیه 15).

علم اقتصاد یکی از رشته‌های علوم اجتماعی است که در باب کیفیت فعالیت‌های مربوط به دخل و خرج و چگونگی روابط مالی افراد جامعه با یک دیگر و اصول و قوانینی که بر امور مذکور حاکم است، مطالعه می‌کند (فدیر، ترجمه خلعتبری، 1383: 8).

چون میان اقتصاد اسلامی و اعتدال، ارتباط وجود دارد، موجب این شده است تا عنوان « اقتصاد » برای آن به کار گرفته شود. در قرآن کریم نیز کلمه «مقتصد» (سوره لقمان، آیه ۳۲؛ سوره مائده، آیه ۶۶) آمده است که به معنای « میانه روی » است.

در اقتصاد رفتارهای اقتصادی انسان مورد بررسی قرار می‌گیرد و هنگامی می‌توان به صورت کامل به آن دست یافت که نظام اقتصادی برای افراد یک جامعه روشن شده و نهادهای اقتصادی آن در جامعه پایه‌گذاری شود. (هادوی تهرانی، 1383: 125)

کارکردهای علم اقتصاد

مهمترین تعاریف ارائه شده علم اقتصاد در راستای موضوع آن (یعنی؛ ثروت از حیث چگونگی تولید، توزیع، و مصرف) قرار گرفته و هر کدام به جنبه‌ای از جنبه‌های فوق اشاره دارند؛ پس علم اقتصاد: (ساموئلسن، ترجمه ی محمد خان، 1384: 6)

الف- بررسی می‌کند که چگونه قیمت نیروی کار، سرمایه و زمین در اقتصاد تعیین می‌شود و چگونه این قیمت‌ها در اختصاص یافتن منابع در بهترین وضعیت بکار برده می‌شوند؛

ب- رفتار بازارهای مالی را بررسی کرده و چگونگی تخصیص سرمایه به کل اقتصاد توسط این بازارها را تحلیل می‌نماید؛

استقلال اقتصادی، قطع وابستگی به خارج، ارتقای تکنولوژی در سطح کلان‌تر شکل می‌گیرد البته باید به گونه‌ای عمل کرد که اقتصاد مقاومتی به معنای تحمیل فشار به مردم نباشد.

2- افزایش بهره‌وری در تولید، کاهش قیمت تمام شده تولیدات، کیفیت بهتر و خدمات بیشتر در رقابت با تولیدات خارجی و کاهش واردات، حمایت از تولید ملی به ویژه تولیدات استراتژیک مدیریت و تنظیم واردات برای به حداقل رساندن نیاز کشور به ارز و حمایت از تولیدات داخل هدایت سیل نقدینگی موجود به سمت اقتصاد مولد و حذف ریشه‌های سوداگری در اقتصاد نظارت بر نحوه توزیع کالاها به ویژه کالاهای اساسی و ضروری اتخاذ راهبرد انقباض بودجه و مدیریت هزینه در کشور با اولویت‌گذاری‌ها، کاهش مصرف‌گرایی و به تعویق انداختن پروژه‌های ناتمام با اولویت‌های پایین داشتن بینش و نگرش مثبت به کسب و کار، ترجیحاً کسب و کارهای مولد نوآورانه جهت بهبود فضای کسب و کار و ایجاد محیط رقابتی با جلب مشارکت‌های مردمی و انحصار زدایی

3- کاهش آمار بیکاری و خشکاندن ریشه‌های فقر و آسیب‌های اجتماعی ناشی از بیکاری در

جامعه

4- فعال‌سازی سیستم‌های حمایتی پولی و مالی و بیمه‌ای بخش تولید برای تحرک در اقتصاد داخلی و نیز حمایت از صادرات کالاهای غیرنفتی

5- افزایش واردات «دانش فنی»، «خطوط تولید» و «ماشین‌آلات» در ازای کاهش واردات کالاهای مصرفی با توجه به اهمیت این نوع معاملات در عصر اطلاعات همزمان با «تولید علم» و تولید «دانش فنی» و حمایت از «شرکت‌های دانش‌بنیان»

6- تداوم سیاست‌های مربوط به خودکفایی کالاهای اساسی مانند: گندم، روغن، شکر یا حداقل ترتیباتی برای یک «اقتصاد ترکیبی مقاومتی» در این باره و با توجه به فقدان طبیعی استعداد کشور برای خودکفایی کامل، نوع همسازی با دیگر کشورها و کانون‌های اقتصادی دنیا باید در راستای اهداف استراتژیک کشور شکل گیرد.

7- توجه به معضل تورم و برقراری یک نظام قابل پیش‌بینی و قابل مدیریت در قبال شاخص تورم و تطبیق آن با سطح حقوق و دستمزدها و نیز قیمت ارز در پیشگیری سیاست‌های بهینه در این فرآیند

8- تبدیل «تهدیدها» به «فرصت‌ها» در روند تأمین کالاها به این معنا که به محض اعمال تحریم در برخی از کالاها، شکل‌دهی به عزم ملی در حوزه فناوری و صنعت و تجارت برای ایجاد «خودکفایی» کامل یا حداقل «خوداتکایی» در تولید و تأمین این اقلام لازمه اقتصاد مقاومتی است. نباید اجازه داد در مورد فشارها و تهدیدهای اقتصادی، بزرگنمایی شود. ضمن آن که تحریم «کاغذ پاره» نیست و نباید از آن استقبال کرد.

9- کاهش اتکا به نفت از طریق «کاهش واردات» و «افزایش صادرات غیرنفتی» یا کالاهای استراتژیک متکی بر نفت مانند پتروشیمی

- 10- برقراری ارتباطات خاص اقتصادی با برخی از کشورهای دوست، گسترش ارتباطات اقتصادی با کشورها و بلوک‌های منطقه‌ای و متکثر کردن شرکای تجاری از یک شریک عمده به چند شریک کوچک‌تر
- 11- تلاش برای جلوگیری از اجماع در قبال نظام اسلامی در سطح بین‌الملل. باید این مهم با توجه به آسیب‌پذیری‌های اقتصاد جهانی و جاذبه‌های اقتصادی و تجاری ایران و توانایی‌ها شکل گرفته در توسعه اقتصادی و فناوری کشور ساماندهی شود.
- 12- ایجاد شرکت‌های مشترک یا ایجاد ارتباطات مؤثر شرکت‌ها و مؤسسات ایرانی با برخی از مؤسسات خارجی در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی برای تعامل و تأمین در موارد ضروری در فناوری و تجهیزات فنی و کالا به نحوی که باوجود تلاش استکبار، امکان مداخله و فشار خارجی در این خصوص فراهم نشود، ضمن این‌که ایجاد این‌گونه ارتباطات بین بخش خصوصی کشور با هم‌تایان خارجی آنها مؤثرتر خواهد بود.
- 13- تلاش برای جلوگیری از ایجاد اجماع و تحریم بانکی و وجود تحرک برای ارتباطات مؤثر بانکی و بیمه و حمل و نقل با استفاده از امکانات خارج از سلطه قدرت‌های مخالف
- 14- مراقبت از توانمندی حمل و نقل کشور و جلوگیری از ایجاد انسداد و محدودیت توسط استکبار در قبال حمل و نقل بویژه حمل و نقل دریایی و واکنش مناسب در صورت نزدیک شدن دشمن به این عرصه.
- باید بدانیم تحریم‌های کنونی ذیل مواد پانزده‌گانه ماده 41 فصل هفتم منشور ملل متحد انجام می‌شود. لذا در اقتصاد مقاومتی باید ضمن راهبردنویسی، اقدامات احتمالی آینده در عملی کردن بندهای دیگر ماده پیش‌بینی شود و راهبردها بر اساس بدترین شرایط تحریمی احتمالی چیده شود.
- 15- شکل‌گیری روحیه «جهاد اقتصادی»، «تولید ملی» و «حمیت ایرانی». ضمن آن‌که برای تقویت اقتصادی ملی «دیپلماسی اقتصاد مقاومتی» نیز لازم است. هدف از این نوع دیپلماسی تبیین دستاوردهای اقتصاد مقاومتی در مقابل فشارهای وارده است. فشارها در مورد کالای مصرفی و شاخص‌های روزمره اقتصادی وارد می‌شود، ولی دستاوردهای مقاومت کشور، دستاوردهایی استراتژیک و بلندمدت هستند، همچون خودکفایی در تکنولوژی‌ها و فناوری‌های برتر (هسته‌ای) استقلال در سیاست خارجی و...
- 16- خودداری از اسراف و ضایع کردن کالاها و ذخیره‌سازی کالاهای اساسی در ابعاد حجیم توسط دولت و انبارک‌های کوچک و هدایت شده و هوشمند توسط مردم (مانند کشور سوئیس) حتی در زمان صلح و آرامش جهت تأمین امنیت غذایی مردم.
- 17- برقراری ارتباطات فراوان «متکثر» بین «اقتصاد ملی» و «اقتصاد جهانی» که برای نظام استکبار غیرقابل کنترل است و احتیاط در ارتباطات بزرگ که مورد تهدید واقع شود.
- 18- آمادگی برای انجام اقدامات مقابله به مثل در برخی موارد با توجه به مزیت‌های استراتژیک نظام اسلامی از جهت تسلط بر آبراه‌ها، منابع نفتی، موقعیت ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک

اینها اهداف کلانی است که باید به آنها دست یافت. دستیابی به این شرایط شدنی است. این یک «مأموریت ممکن» است. نظام اسلامی قادر است با برنامه‌ریزی، تلاش، تدوین استراتژی‌ها و اقدامات لازم، با محوریت اقتصاد مقاومتی، بخش عمده‌ای از تهدیدهای امروزین را نیز به فرصت تبدیل کند.

ب) پیشنهادات

- انجام پژوهشهای مشابه با جامعه آماری و نمونه پژوهشی
- استفاده از روشهای پژوهشی میدانی در سطح وسیع
- استفاده از روشهای جمع آوری اطلاعات دیگر نظیر پرسشنامه ، مصاحبه ، مشاهده ، و.....

فهرست منابع

*قرآن مجید

1. بهداروند ؛ محمدمهدی ، 1391 ، از جهاد اقتصادی تا اقتصاد مقاومتی، مؤسسه مطالعات فرهنگی مستشهدین وصال. قم: صبح میثاق.
2. بیانات در دیدار جمعی از پژوهشگران و مسئولان شرکت‌های دانش‌بنیان 91/5/8
3. بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان 91/5/19
4. بیانات در دیدار دانشجویان 91/5/16
5. بیانات در دیدار رئیس‌جمهوری و اعضای هیئت دولت 91/6/2
6. بیانات در دیدار کارگزاران نظام چهارم رمضان المبارک ۱۴۳۳
7. بیانات در دیدار کارگزاران نظام 91/5/3
8. تهران: پیشگامان توسعه.
9. جامی، علیرضا؛ ایمانی‌مقدم، حمیدرضا ؛ تنها؛ مجتبی ، 1391 ، راهبردهای افق روشن (با رویکردی بر اقتصاد مقاومتی)/ تالیف به سفارش سازمان بسیج علمی، پژوهشی و فناوری. مشهد : سخن گستر.
10. جبران مسعود، الرائد، اترابی نژاد ، رضا، 1386 ، اقتصاد، مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.
11. حسین تاج آبادی - شنبه 28 مرداد 91 : سایت تبیان.
12. خامنه‌ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، 1391، اقتصاد مقاومتی برگرفته از سخنان مقام معظم رهبری/ گردآورنده خانه انقلاب اسلامی و ولایت. اصفهان : حدیث راه عشق.
13. خلیلی. حسام‌الدین ، 1391 ، مقاومت اقتصادی در پرتو اقتصاد مقاومتی (اقتصاد معنویت محور.../ تهران : عماد فردا.
14. ساموئلسن، هاوس نورد؛ 1384 ، اصول علم اقتصاد، محمد خان، مرتضی (مترجم)، تهران، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
15. سرمد، مرتضی، 1384 ، اقتصاد اسلامی ، مجله اقتصاد اسلامی، سال پنجم ، تابستان.
16. صدر ، سید محمد باقر، ۱۴۰۲ ه . ق . اقتصادنا ، بیروت، دارا لتعارف المطبوعات .
17. صدر. سیدشهاب‌الدین. 1391، اقتصاد مقاومتی: راهکارها و موانع پیشرو با نگاهی به گذشته و حال اقتصاد ایران
18. فدیر، لوییس؛ 1383. خود آموز اقتصاد، مترجم فیروزه خلعتبری، تهران : شب‌اويز.
19. قدیری اصل، باقر؛ 1382 ، کلیات علم اقتصاد، تهران: انتشارات سپهر.
20. قره باغیان، مرتضی؛ 1386 ، فرهنگ اقتصاد و بازرگانی، تهران، مؤسسه خدمات فرهنگی رسا.
21. کریمی، علی، 1389، اقتصاد و راهبردهای آن ، مجله اقتصادی، ش 22، تابستان.

22. کهف، منذر. 1385، علم اقتصادی اسلامی؛ تعریف و روش، ترجمه میر معزی، سید حسین، مجله اقتصاد اسلامی، سال ششم، پاییز
23. کیافر، شهرزاد، 20 شهریور 1391، اقتصاد مقاومتی تفاوت با ریاضت اقتصادی. سایت راستخون.
24. مطهری، مرتضی، 1385، نظری به نظام اقتصادی در اسلام، تهران: انتشارات صدرا.
25. معین، مجمد، 1384، فرهنگ معین، تهران، انتشارات آموزش.
26. نخعی اغمیونی، منیژه و نجار زاده، رضا؛ 1382، واژه‌های کلیدی اقتصاد خرد و کلان، تهران: شرکت نشر و چاپ بازرگانی وابسته به مطالعات و پژوهشهای بازرگانی.
27. هادوی تهرانی، مهدی. 1383. مکتب و نظام اقتصادی در اسلام، تهران، چاپ نینوا.

28. Akram Khan, *Challenges of Islamic Economics*, All Pakistan Islamic Education Congress, Lahore, Pakistan, 1985.

29. www.khamenei.ir

30. <http://farsi.khamenei.ir>

31. <http://rajanews.com>